

BIBLIOTEKA SEJMOWA

KONSTYTUCJA REPUBLIKI MACEDONII

Tłumaczenie

Teresa Wójcik

Wstęp

Jerzy Jackowicz

Wydawnictwo Sejmowe
Warszawa 1999

KANCELARIA SEJMU
Biblioteka Sejmowa

REDAKTOR NAUKOWY SERII
Leszek Garlicki

Opracowanie redakcyjne
Teresa Koperska

© Copyright by Kancelaria Sejmu
Warszawa 1999

ISBN 83-7059-465-4

Opracowanie, druk i oprawa: Wydawnictwo Sejmowe
Arkuszy wydawniczych 2,75
Arkuszy drukarskich 3,5
Wydanie pierwsze
Warszawa, grudzień 1999

KONSTITUCJA REPUBLIKI MACEDONII¹

Biorąc za punkt wyjścia historyczne, kulturalne, duchowe i państwo-
we dziedzictwo narodu macedońskiego oraz jego trwającą wieki walkę
o wolność narodową i społeczną, o zbudowanie własnego państwa,
a zwłaszcza państwowo-prawne tradycje Republiki Kruszewskiej, histo-
ryczne uchwały Antyfaszystowskiej Rady Wyzwolenia Narodowego
Macedonii i konstytucyjno-prawną ciągłość państwa macedońskiego ja-
ko suwerennej republiki w Federacyjnej Jugosławii, swobodnie wyrażo-
ną wolę obywateli Republiki Macedonii w referendum przepro-
wadzonym 8 września 1991 r., jak również historyczny fakt, że
Macedonia ukonstytuowała się jako narodowe państwo ludu macedoń-
skiego, zapewniające pełnię obywatelskiej równości praw i trwałe
współzycie narodu macedońskiego z Albańczykami, Turkami, Woło-
chami, Romami i innymi narodowościami żyjącymi w Republice Mace-
donii, w celu:

— ukonstytuowania Republiki Macedonii jako państwa suwerenne-
go i niepodległego, a także demokratycznego i obywatelskiego;

— wprowadzenia i zbudowania rządów prawa jako fundamentu sy-
stemu władzy;

— zagwarantowania praw człowieka, wolności obywatelskich i rów-
noprawnienia narodów;

— zapewnienia spokoju i współzycia narodu macedońskiego z naro-
dowościami zamieszkałymi w Republice Macedonii; oraz

— zapewnienia sprawiedliwości społecznej, dobrobytu gospodar-
czego i postępu w życiu prywatnym i zbiorowym,

Zgromadzenie Republiki Macedonii uchwala

¹ Podstawę tłumaczenia stanowił tekst konstytucji w języku macedońskim *Ustav na Republika Makedonija* ogłoszony w „*Služben Vesnik na Republika Makedonija*” 1991 nr 52. Uzupełniająco korzystano z przekładu konstytucji w wersji francuskiej *Constitution de la Republique de Macedoine* wydanego w 1992 r. w Skopje (przyp. red.).

KONSTYTUCJĘ REPUBLIKI MACEDONII

I. POSTANOWIENIA PODSTAWOWE

Artykuł 1

Republika Macedonii jest państwem suwerennym, niepodległym, demokratycznym i socjalnym.

Suwerenność Republiki Macedonii jest niepodzielna, niezbywalna i nieprzenoszalna.

Artykuł 2

W Republice Macedonii władza pochodzi od obywateli i do nich należy.

Obywatele Republiki Macedonii sprawują władzę za pośrednictwem demokratycznie wybranych przedstawicieli, poprzez referendum oraz w innych formach bezpośredniego wyrażania woli.

Artykuł 3²

Terytorium Republiki Macedonii jest niepodzielne i niezbywalne.

Istniejące granice Republiki Macedonii są nienaruszalne.

Granice Republiki Macedonii mogą być zmienione tylko zgodnie z Konstytucją.

Artykuł 4

Stali mieszkańcy³ Republiki Macedonii posiadają obywatelstwo Republiki Macedonii.

Obywatela Republiki Macedonii nie można pozbawić obywatelstwa, nie można go też wydalić ani wydać państwu trzeciemu.

Obywatelstwo Republiki Macedonii określa ustawa.

Artykuł 5

Symbolami państwowymi Republiki Macedonii są: godło, flaga i hymn.

Godło, flagę i hymn Republiki określa ustawa, którą Zgromadzenie przyjmuje większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

² Zob. Poprawka I do Konstytucji Republiki Macedonii s. 55 (wszystkie przypisy pochodzą od tłum.).

³ W oryginale: „gragjanite” — to obywatele w rozumieniu: stali mieszkańcy Macedonii, w odróżnieniu od „državjanin” — obywatel państwa.

Artykuł 6

Stolicą Republiki Macedonii jest Skopje.

Artykuł 7

W Republice Macedonii językiem oficjalnym jest język macedoński, oficjalnym alfabetem cyrylica.

W jednostkach samorządu terytorialnego, w których jako większość zamieszkują osoby innej narodowości, oficjalnie używa się także języka i alfabetu tej narodowości, oprócz języka macedońskiego i cyrylicy, w sposób określony w ustawie.

W jednostkach samorządu terytorialnego, w których zamieszkuje znaczna liczba osób innej narodowości, oficjalnie używa się języka i alfabetu danej narodowości, oprócz języka macedońskiego i cyrylicy, na warunkach i w sposób określony w ustawie.

Artykuł 8

Zasadniczymi wartościami porządku konstytucyjnego Republiki Macedonii są:

- podstawowe wolności i prawa człowieka i obywatela uznane przez prawo międzynarodowe i zawarowane Konstytucją;
- swobodne przyznawanie się do swojej przynależności narodowej;
- rządy prawa;
- podział władzy państwowej na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą;
- polityczny pluralizm oraz wolne, bezpośrednie i demokratyczne wybory;
- prawna ochrona własności;
- wolny rynek i swoboda przedsiębiorczości;
- humanizm, sprawiedliwość społeczna i solidarność;
- samorząd terytorialny;
- harmonijna gospodarka przestrzenna⁴, ochrona i poprawa środowiska naturalnego i przyrody; a także
- poszanowanie ogólnie uznanych norm prawa międzynarodowego.

W Republice Macedonii dozwolone jest wszystko, czego nie zakazuje Konstytucja i ustawa.

⁴ W oryginale: „ureduvanjeto i humanizacijata na prostorot”, dosłownie: uporządkowanie i humanizacja przestrzeni.

II. PODSTAWOWE WOLNOŚCI I PRAWA CZŁOWIEKA I OBYWATELA

1. Wolności i prawa obywatelskie i polityczne

Artykuł 9

Obywatele Republiki Macedonii są równi w swych prawach i wolnościach niezależnie od płci, rasy, koloru skóry, pochodzenia narodowego i społecznego, przekonań politycznych i religijnych, majątku i pozycji społecznej.

Obywatele są równi wobec Konstytucji i prawa.

Artykuł 10

Życie człowieka jest nietykalne.

W Republice Macedonii nie można orzec kary śmierci z żadnej przyczyny.

Artykuł 11

Nienaruszalna jest moralna i fizyczna integralność człowieka.

Zakazuje się wszelkich form tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania i stosowania takich kar.

Zakazana jest praca przymusowa.

Artykuł 12

Wolność osobista człowieka jest nienaruszalna.

Nikom nie wolno ograniczać jego wolności, chyba że na podstawie orzeczenia sądu w przypadkach i trybie określonym w ustawie.

Osoba podejrzana, aresztowana lub zatrzymana musi być natychmiast poinformowana o przyczynach podejrzenia, aresztowania lub zatrzymania oraz o określonych w ustawie przysługujących jej prawach oraz o tym, że nie wolno jej zmuszać do zeznań. Osoba taka ma prawo do obrońcy w postępowaniu policyjnym i sądowym.

Osoba pozbawiona wolności musi natychmiast, a najpóźniej w ciągu 24 godzin od momentu pozbawienia wolności, zostać postawiona przed sądem, który bez zwłoki orzeka czy pozbawienie wolności było zgodne z prawem.

Tymczasowe aresztowanie może zostać orzeczone tylko przez sąd i nie może trwać dłużej niż 90 dni od dnia aresztowania.

Osoba tymczasowo aresztowana może zostać, na warunkach określonych w ustawie, zwolniona dla przygotowania swej obrony.

Artykuł 13

Osoba oskarżona o popełnienie czynu karalnego jest uważana za niewinną, dopóki jej wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym orzeczeniem sądu.

Osoba bezprawnie pozbawiona wolności, tymczasowo aresztowana albo skazana ma prawo do odszkodowania oraz inne prawa określone w ustawie.

Artykuł 14

Nikt nie może być skazany za czyn, który został popełniony zanim ustawa albo inny przepis określiły ten czyn jako przestępstwo i zanim nie określono za ten czyn kary.

Nikt nie może być powtórnie sądzony za czyn, za który już był sądzony i co do którego zostało wydane prawomocne orzeczenie sądowe.

Artykuł 15

Gwarantuje się prawo zaskarżenia indywidualnych aktów prawnych wydanych w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji albo aktu organu administracji, organizacji lub innej instytucji, której powierzono sprawowanie władzy publicznej.

Artykuł 16

Gwarantuje się wolność przekonań, wolność sumienia, myśli i publicznego wyrażania poglądów.

Gwarantuje się wolność słowa, wystąpień publicznych, informacji publicznej, wolność zakładania instytucji służących publicznemu informowaniu.

Gwarantuje się wolność dostępu do informacji, wolność otrzymywania i przekazywania informacji.

Gwarantuje się prawo do odpowiedzi w środkach publicznego informowania.

Gwarantuje się prawo do sprostowania w środkach publicznego informowania.

Gwarantuje się prawo ochrony źródeł informacji w środkach publicznego informowania.

Cenzura jest zakazana.

Artykuł 17

Gwarantuje się wolność i tajemnicę korespondencji i wszystkich innych form komunikowania się.

Odstępstwo od zasady nienaruszalności tajemnicy korespondencji może mieć miejsce tylko na podstawie orzeczenia sądu, jeżeli jest to konieczne dla postępowania w sprawie karnej albo jeżeli tego wymaga interes obrony Republiki.

Artykuł 18

Gwarantuje się ochronę i poufność danych osobowych.

Obywatelom gwarantuje się ochronę przed naruszeniem ich integralności osobistej, która może być zagrożona na skutek rejestracji do celów statystyki danych ich dotyczących.

Artykuł 19

Gwarantuje się wolność wyznania.

Gwarantuje się swobodne i publiczne wyrażanie wiary, indywidualnie albo wspólnie z innymi.

Macedońska Cerkiew Prawosławna, inne wspólnoty wyznaniowe oraz grupy religijne są oddzielone od państwa i równe wobec prawa.

Macedońska Cerkiew Prawosławna, inne wspólnoty wyznaniowe oraz grupy religijne mogą swobodnie zakładać szkoły wyznaniowe oraz zakłady socjalne i instytucje dobroczynne w trybie określonym w ustawie.

Artykuł 20

Obywatelom gwarantuje się wolność zrzeszania się w celu realizacji i ochrony ich politycznych, ekonomicznych, socjalnych, kulturalnych i innych praw i przekonań.

Obywatele mogą swobodnie zakładać zrzeszenia obywatelskie i partie polityczne, nieskrępowanie do nich wstępować i występować z nich.

Programy i działalność zrzeszeń obywatelskich oraz partii politycznych nie mogą mieć na celu naruszenia przemocą porządku konstytucyjnego Republiki, przygotowywania agresji wojennej albo wzywania do

takiej agresji, rozpalania nienawiści lub nietolerancji narodowej, rasowej i religijnej.

Zakazane są militarne lub paramilitarne organizacje, które nie wchodzi w skład sił zbrojnych Republiki Macedonii.

Artykuł 21

Obywatele mają prawo do pokojowego gromadzenia się i publicznego wyrażania protestu bez uprzedniego powiadomienia i bez specjalnego zezwolenia.

Korzystanie z tego prawa może ulec ograniczeniu jedynie w warunkach stanu wojny lub stanu wyjątkowego.

Artykuł 22

Każdy obywatel, który ukończył 18 lat uzyskuje prawa wyborcze.

Prawa wyborcze są równe, powszechne i bezpośrednie, i są realizowane w wolnych wyborach, w tajnym głosowaniu.

Prawa wyborcze nie przysługują osobom, które utraciły zdolność prawną.

Artykuł 23

Każdy obywatel ma prawo sprawować funkcje publiczne.

Artykuł 24

Każdy obywatel ma prawo przedstawiać petycje organom państwowym i innym instytucjom publicznym oraz otrzymywać na nie odpowiedź.

Obywatel nie może zostać pociągnięty do odpowiedzialności ani ponieść negatywnych konsekwencji z powodu poglądów wyrażonych w przedłożonych petycjach z wyjątkiem przypadków, gdyby stanowiły one czyn przestępczy.

Artykuł 25

Każdemu obywatelowi gwarantuje się poszanowanie i ochronę prywatności jego życia osobistego i rodzinnego, jego godności i czci.

Artykuł 26

Gwarantuje się nienaruszalność mieszkania.

Nienaruszalność mieszkania może zostać ograniczona jedynie na podstawie orzeczenia sądowego w celu wykrycia przestępstwa lub udaremnienia jego popełnienia albo też w celu ochrony zdrowia ludności.

Artykuł 27

Każdy obywatel Republiki Macedonii ma prawo swobodnego poruszania się na jej terytorium oraz prawo do swobodnego wyboru miejsca zamieszkania.

Każdy obywatel ma prawo opuścić terytorium Republiki i do niej powrócić.

Wykonywanie tych praw może zostać ograniczone przez ustawę tylko wtedy, jeżeli wymaga tego bezpieczeństwo Republiki, wymogi postępowania karnego albo ochrona zdrowia ludności.

Artykuł 28

Obrona Republiki Macedonii jest prawem i obowiązkiem każdego obywatela.

Wykonywanie tego prawa i obowiązku określa ustawa.

Artykuł 29

Cudzoziemcy korzystają w Republice Macedonii z wolności i praw zagwarantowanych Konstytucją, na warunkach określonych w ustawie i w umowach międzynarodowych.

Republika gwarantuje prawo azylu dla cudzoziemców i bezpaństwowców, prześladowanych za demokratyczne poglądy i działania polityczne.

Ekstradycja cudzoziemca może nastąpić jedynie na podstawie ratyfikowanej umowy międzynarodowej i na zasadzie wzajemności. Ekstradycja cudzoziemca nie może być dokonana w przypadku przestępstwa politycznego. Aktów terroryzmu nie uważa się za przestępstwa polityczne.

2. Prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne

Artykuł 30

Gwarantuje się prawo własności i prawo dziedziczenia.

Własność rodzi prawa i obowiązki oraz musi służyć dobru indywidualnemu i wspólnemu.

Nikogo nie można pozbawić własności albo ograniczyć jego prawa własności oraz praw, które z własności wynikają, chyba że chodzi o interes publiczny w zakresie określonym w ustawie.

W przypadku wywłaszczenia albo ograniczenia praw własności gwarantuje się sprawiedliwe odszkodowanie, które nie może być niższe od wartości rynkowej.

Artykuł 31

Osoba zagraniczna w Republice Macedonii może uzyskać prawo własności na warunkach określonych w ustawie.

Artykuł 32

Każdy ma prawo do pracy, do swobodnego wyboru zatrudnienia, ochrony pracy oraz materialnego zabezpieczenia w okresie czasowego bezrobocia.

Każdy ma dostęp do miejsca pracy na takich samych warunkach.

Każdy zatrudniony ma prawo do odpowiedniego wynagrodzenia.

Każdy zatrudniony ma prawo do płatnego wypoczynku, codziennego, cotygodniowego i corocznego. Zatrudniony nie może zrzec się tego prawa.

Wykonywanie praw pracowniczych i sytuację pracowników określają ustawa i układy zbiorowe.

Artykuł 33

Każdy obowiązany jest płacić podatki, ponosić inne ciężary publiczne i uczestniczyć w kosztach wydatków publicznych w sposób określony w ustawie.

Artykuł 34

Obywatele mają prawo do bezpieczeństwa socjalnego i zabezpieczenia społecznego określonych w ustawie i w układach zbiorowych.

Artykuł 35

Republika stara się⁵ o opiekę socjalną i o bezpieczeństwo socjalne obywateli zgodnie z zasadą sprawiedliwości społecznej.

Republika gwarantuje prawo do pomocy społecznej osobom niedołącznym i obywatelom niezdolnym do pracy.

⁵ W oryginale: „griži”, dosłownie: troszczyć się, dbać.

Republika zapewnia szczególną ochronę inwalidom i stwarza im warunki uczestniczenia w życiu społeczeństwa.

Artykuł 36

Republika gwarantuje szczególne prawa kombatantom Wojny Antyfaszystowskiej i wszystkich narodowo-wyzwoleńczych walk o Macedonię, inwalidom wojennym, prześladowanym i więzionym za głoszenie idei samodzielności narodowej i państwowej narodu macedońskiego, jak również członkom ich rodzin, którzy nie posiadają odpowiednich warunków materialnych i socjalnych.

Takie szczególne prawa określa ustawa.

Artykuł 37

W celu realizowania swoich praw ekonomicznych i socjalnych obywatele mają prawo tworzenia związków zawodowych. Związki zawodowe mają prawo organizować się w zrzeszenia i przystępować do zawodowych organizacji międzynarodowych.

Ustawa może ograniczyć warunki realizowania prawa do organizowania związków zawodowych w siłach zbrojnych, policji i organach administracji.

Artykuł 38

Gwarantuje się prawo do strajku.

Ustawa może ograniczyć warunki realizowania prawa do strajku w siłach zbrojnych, policji i organach administracji.

Artykuł 39

Każdemu obywatelowi gwarantuje się prawo do ochrony zdrowia.

Obywatel ma prawo i obowiązek dbać o zdrowie swoje i innych oraz działać w celu ich poprawienia.

Artykuł 40

Republika otacza rodzinę szczególną troską i opieką.

Prawne stosunki w małżeństwie, w rodzinie i w związkach pozamałżeńskich określa ustawa.

Rodzice mają prawo i obowiązek troszczyć się o utrzymanie i wychowanie dzieci. Dzieci obowiązane są opiekować się starymi i nieodłącznymi rodzicami.

Republika otacza szczególną troską sieroty oraz dzieci pozbawione opieki rodzicielskiej.

Artykuł 41

Każdy człowiek ma prawo swobodnego decydowania o posiadaniu i wychowaniu dzieci.

Republika prowadzi humanistyczną politykę populacyjną stosownie do celów rozwoju ekonomicznego i społecznego.

Artykuł 42

Republika szczególnie chroni macierzyństwo, dzieci i osoby młodociane.

Nie wolno zatrudniać osób poniżej 15 roku życia.

Osoby młodociane i matki mają prawo do szczególnej ochrony pracy.

Osób młodocianych nie wolno zatrudniać przy pracy, która może być szkodliwa dla ich zdrowia i moralności.

Artykuł 43

Każdy człowiek ma prawo do zdrowego środowiska naturalnego.

Każdy jest obowiązany chronić środowisko naturalne i przyrodę oraz przyczyniać się do poprawy ich stanu.

Republika zapewnia warunki realizowania prawa obywateli do zdrowego środowiska naturalnego.

Artykuł 44

Każdy ma prawo do wykształcenia.

Oświata jest dostępna dla każdego na równych warunkach.

Wykształcenie podstawowe jest obowiązkowe i bezpłatne.

Artykuł 45

Obywatele mają prawo, na warunkach określonych w ustawie, zakładać prywatne instytucje oświatowe wszystkich poziomów wykształcenia z wyjątkiem podstawowego.

Artykuł 46

Gwarantuje się autonomię uniwersytetów.

Warunki założenia uniwersytetu, jego działalności i ustania tej działalności określa ustawa.

Artykuł 47

Gwarantuje się wolność twórczości naukowej, artystycznej i innej.
Gwarantuje się prawa wynikające z twórczości naukowej, artystycznej i innych rodzajów twórczości intelektualnej.
Republika pobudza, wspomaga i chroni rozwój nauki, sztuki i kultury.
Republika pobudza i wspomaga postęp naukowy i technologiczny.
Republika pobudza i wspomaga kulturę techniczną⁶ i sport.

Artykuł 48

Osoby innych narodowości⁷ mają prawo do swobodnego określania swojej przynależności narodowej, pielęgnowania oraz rozwijania swojej tożsamości i odrębności narodowej.

Republika gwarantuje ochronę etnicznej, kulturowej, językowej oraz religijnej tożsamości innych narodowości.

Osoby innych narodowości mają prawo tworzenia instytucji kulturalnych i artystycznych, naukowych i innych w celu pielęgnowania i rozwijania swojej tożsamości.

Osoby innych narodowości mają prawo do nauki w języku ojczystym na poziomie szkoły podstawowej i średniej. Sposób wykonywania tego prawa określa ustawa. W szkołach, w których nauka odbywa się w takim języku, uczą się także języka macedońskiego.

Artykuł 49⁸

Republika troszczy się o sytuację i prawa osób narodowości macedońskiej w krajach sąsiednich oraz o emigrantów z Macedonii, wspiera ich w rozwijaniu kultury narodowej i umacnianiu więzi z krajem.

Republika troszczy się o kulturalne, ekonomiczne i socjalne prawa obywateli Republiki Macedonii za granicą.

3. Gwarancje podstawowych wolności i praw

Artykuł 50

Każdy obywatel może dochodzić ochrony wolności i praw ustanowionych w Konstytucji przed sądami i przed Trybunałem Konstytucyj-

⁶ W oryginale: „tehničkata”.

⁷ W macedońskiej terminologii prawnej nie używa się pojęcia mniejszość narodowa.

⁸ Zob. Poprawka II do Konstytucji Republiki Macedonii s. 55.

nym Republiki Macedonii w postępowaniu opartym na zasadach priorytetu i nagłości sprawy.

Gwarantuje się sądową ochronę legalności indywidualnych aktów administracyjnych oraz aktów innych instytucji sprawujących władzę publiczną.

Obywatel ma prawo być poinformowany o prawach człowieka i podstawowych wolnościach oraz aktywnie przyczyniać się indywidualnie albo wspólnie z innymi do ich rozwijania i ochrony.

Artykuł 51

W Republice Macedonii ustawy muszą być zgodne z Konstytucją, zaś wszelkie inne przepisy z Konstytucją i ustawami.

Każdy ma obowiązek przestrzegać Konstytucji i ustaw.

Artykuł 52

Ustawy i inne przepisy są publikowane przed wejściem w życie.

Ustawy i inne przepisy publikuje się w wydawnictwie urzędowym „Služben Vesnik na Republika Makedonija” nie później niż w 7 dni od daty ich uchwalenia lub wydania.

Ustawy wchodzą w życie nie wcześniej niż w 8 dni od daty ich uchwalenia, chyba że Zgromadzenie wyjątkowo postanowi o ich wejściu w życie z dniem opublikowania.

Ustawy i inne przepisy nie mogą działać wstecz z wyjątkiem przypadków, że jest to korzystne dla obywateli.

Artykuł 53

Adwokatura jest samodzielną i niezależną służbą publiczną, która zapewnia pomoc prawną i wypełnia funkcje publiczne zgodnie z ustawą.

Artykuł 54

Wolności i prawa człowieka i obywatela można ograniczyć jedynie w przypadkach określonych w Konstytucji.

Wolności i prawa człowieka i obywatela można ograniczyć na czas wojny albo stanu wyjątkowego stosownie do postanowień Konstytucji.

Ograniczenie wolności i praw nie może oznaczać dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, język, wyznanie, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek albo pozycję społeczną.

Ograniczenie wolności i praw nie może dotyczyć prawa do życia, zakazu tortur, poniżającego traktowania lub karania, określania ustanawianych czynów przestępczych i kar za nie, jak również wolności przekonań, sumienia, myśli, publicznego wyrażania poglądów oraz wyznania.

4. Podstawy stosunków gospodarczych

Artykuł 55

Gwarantuje się wolność rynku i przedsiębiorczości.

Republika zapewnia równą pozycję prawną wszystkim podmiotom gospodarczym. Republika stosuje środki przeciwko monopolistycznej pozycji i monopolistycznym praktykom rynkowym.

Wolność rynku i swobodę przedsiębiorczości można ograniczyć tylko ustawą z powodu konieczności obrony Republiki, ochrony przyrody i środowiska naturalnego albo zdrowia ludności.

Artykuł 56

Wszelkie bogactwa naturalne w Republice, świat roślin i zwierząt, dobra wspólnego użytku, podobnie jak przedmioty i obiekty o szczególnym znaczeniu dla kultury i historii, określone przez ustawę, stanowią dobra ogólnego interesu Republiki i korzystają ze szczególnej ochrony.

Republika gwarantuje ochronę, rozwój i pomnażanie historycznego i artystycznego dziedzictwa narodu macedońskiego i innych narodowości, jak również dóbr, które składają się na to bogactwo bez względu na ich status prawny.

Ustawa określa tryb i warunki przekazywania do używania określonych dóbr będących ogólnym interesem Republiki.

Artykuł 57

Republika Macedonii pobudza wzrost gospodarczy i dba o równomierny rozwój przestrzenny kraju i regionów oraz o przyśpieszenie rozwoju na terenach słabiej rozwiniętych gospodarczo.

Artykuł 58

Własność i praca są podstawami zarządzania oraz udziału w podejmowaniu decyzji.

Udział w zarządzaniu oraz podejmowaniu decyzji w instytucjach i służbach publicznych określa ustawa uwzględniając zasady fachowości i kompetencji.

Artykuł 59

Zagranicznym inwestorom gwarantuje się prawo do swobodnego wywozu zainwestowanego kapitału oraz zysków.

Prawa nabyte na podstawie zainwestowanego kapitału nie mogą być uszczuplone ustawą albo innymi przepisami.

Artykuł 60

Narodowy Bank Republiki Macedonii jest bankiem emisyjnym.

Narodowy Bank jest niezależny i odpowiada za stabilność waluty krajowej, politykę monetarną, ogólną wypłacalność państwa wewnętrzną i wobec zagranicy.

Organizację i funkcjonowanie Narodowego Banku określa ustawa.

III. STRUKTURA WŁADZ PAŃSTWOWYCH

1. Zgromadzenie⁹ Republiki Macedonii

Artykuł 61

Zgromadzenie Republiki Macedonii jest organem przedstawicielskim obywateli i piastunem władzy ustawodawczej w Republice.

Strukturę i funkcjonowanie Zgromadzenia określają Konstytucja i regulamin Zgromadzenia.

Artykuł 62

W skład Zgromadzenia wchodzi od 120 do 140 deputowanych.

Deputowani wybierani są w wyborach powszechnych, bezpośrednich i wolnych, w głosowaniu tajnym.

Deputowany jest przedstawicielem obywateli i w Zgromadzeniu podejmuje decyzje zgodnie ze swymi przekonaniem.

Deputowany nie może być odwołany.

⁹ W oryginale: „Sobranie”.

Tryb i warunki wyboru deputowanych określa ustawa, którą uchwała Zgromadzenie większością głosów ogólnej liczby deputowanych.

Artykuł 63

Deputowani do Zgromadzenia wybierani są na 4 lata. Mandat deputowanego weryfikuje Zgromadzenie. Kadencja rozpoczyna się w dniu posiedzenia konstytuującego Zgromadzenie. Posiedzenie to odbywa się nie później niż w ciągu 21 dni od daty wyborów. Posiedzenie konstytuujące zwołuje przewodniczący Zgromadzenia poprzedniej kadencji.

Jeżeli posiedzenie konstytuujące nie zostanie zwołane w przewidzianym terminie, deputowani zbierają się w celu ukonstytuowania Zgromadzenia z własnej inicjatywy w dwudziestym pierwszym dniu od daty wyborów.

Wybory deputowanych do Zgromadzenia są przeprowadzane w ciągu ostatnich 90 dni przed zakończeniem kadencji Zgromadzenia albo w ciągu 60 dni od daty rozwiązania Zgromadzenia.

Kadencja deputowanych może zostać przedłużona jedynie w razie stanu wojny albo stanu wyjątkowego.

Ustawa określa niewybieralność i niepołączalność funkcji deputowanego do Zgromadzenia ze sprawowaniem innych funkcji publicznych lub zawodowych.

Zgromadzenie zostaje rozwiązane, jeżeli za takim wnioskiem opowie się większość ogólnej liczby deputowanych.

Artykuł 64

Deputowanym przysługuje immunitet.

Deputowany nie może zostać pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani zatrzymany za poglądy wyrażone w Zgromadzeniu lub za sposób głosowania.

Deputowany nie może zostać zatrzymany bez zgody Zgromadzenia, chyba że został schwytyany na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa, za które jest przewidziana kara nie mniejsza niż 5 lat więzienia.

Zgromadzenie może zadecydować o zastosowaniu immunitetu wobec deputowanego, który się na niego powołuje, jeżeli wymaga tego sprawowanie funkcji deputowanego.

W czasie kadencji deputowani nie podlegają obowiązkowi służby w siłach zbrojnych.

Deputowany ma prawo do diet określonych w ustawie.

Artykuł 65

Deputowany może złożyć mandat.

Deputowany składa rezygnację z mandatu osobiście na posiedzeniu Zgromadzenia.

Deputowany traci mandat, jeżeli popełni przestępstwo zagrożone karą nie mniejszą niż 5 lat więzienia.

Deputowanego można pozbawić mandatu, jeżeli został skazany za przestępstwo albo inny czyn, który czyni go niegodnym sprawowania funkcji deputowanego bądź jeżeli przez 6 miesięcy nie uczestniczył w posiedzeniach Zgromadzenia bez usprawiedliwienia. O pozbawieniu mandatu decyduje Zgromadzenie większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Artykuł 66

Zgromadzenie obraduje w permanencji.

Zgromadzenie pracuje na posiedzeniach.

Posiedzenia zwołuje przewodniczący Zgromadzenia.

Zgromadzenie uchwała swój regulamin większością głosów ogólnej liczby deputowanych.

Artykuł 67

Zgromadzenie większością głosów ogólnej liczby deputowanych wybiera spośród deputowanych przewodniczącego i jednego lub więcej wiceprzewodniczących.

Przewodniczący Zgromadzenia reprezentuje Zgromadzenie, czuwa nad przestrzeganiem regulaminu Zgromadzenia oraz wykonuje inne obowiązki przewidziane Konstytucją i regulaminem Zgromadzenia.

Funkcja Przewodniczącego Zgromadzenia jest niepołączalna ze sprawowaniem innych funkcji publicznych, zawodowych albo funkcji w partii politycznej.

Przewodniczący Zgromadzenia zarządza wybory parlamentarne i wybory Prezydenta Republiki.

Artykuł 68

Zgromadzenie Republiki Macedonii:

— uchwała Konstytucję i zmiany Konstytucji;

— uchwała ustawy i ustala autentyczną wykładnię ustaw;

- ustala powszechne podatki;
- uchwała budżet Republiki i przyjmuje sprawozdanie z jego wykonania;
- ustala plan przestrzenny Republiki;
- ratyfikuje umowy międzynarodowe;
- decyduje o wojnie i pokoju;
- przyjmuje decyzje o zmianie granic Republiki;
- przyjmuje decyzje o przystąpieniu Republiki do sojuszków i związków z innymi państwami oraz o występowaniu z takich sojuszków i związków;
- zarządza referendum;
- decyduje o rezerwach Republiki;
- powołuje Rząd Republiki Macedonii;
- powołuje sędziów Trybunału Konstytucyjnego Republiki Macedonii;
- powołuje i odwołuje sędziów;
- wybiera, powołuje i odwołuje innych piastunów urzędów publicznych oraz innych funkcji określonych w Konstytucji i ustawie;
- sprawuje kontrolę polityczną i nadzór na Rządem i innymi piastunami funkcji publicznych, którzy są odpowiedzialni przed Zgromadzeniem;
- ogłasza amnestię; oraz
- wykonuje inne czynności określone w Konstytucji.

Zgromadzenie w sprawach z zakresu swoich kompetencji przyjmuje uchwały, deklaracje, zalecenia i wnioski.

Artykuł 69

Zgromadzenie może obradować, jeżeli w posiedzeniu uczestniczy większość ogólnej liczby deputowanych. Zgromadzenie podejmuje decyzje większością głosów deputowanych obecnych na posiedzeniu, ale nie mniejszą niż jedna trzecia ogólnej liczby deputowanych, chyba że Konstytucja wymaga większości szczególnej.

Artykuł 70

Posiedzenia Zgromadzenia są jawne.

Zgromadzenie może większością głosów dwóch trzecich ogólnej liczby deputowanych wykluczyć jawność obrad.

Artykuł 71

Prawo wnoszenia projektów ustaw przysługuje każdemu deputowanemu do Zgromadzenia, Rządowi Republiki Macedonii oraz grupie co najmniej 10 tysięcy wyborców.

Z inicjatywą wniesienia projektu ustawy przez upoważnione podmioty może wystąpić każdy obywatel, grupa obywateli, instytucja i zrzeszenie.

Artykuł 72

Interpelacja może dotyczyć działalności każdego, kto piastuje funkcję publiczną, Rządu i każdego poszczególnego członka Rządu, może również dotyczyć problemów działalności organów państwowych.

Interpelację może zgłosić co najmniej 5 deputowanych.

Zapytanie parlamentarne może zgłosić każdy deputowany.

Tryb i procedurę zgłoszenia oraz rozpatrzenia interpelacji i zapytań parlamentarnych określa regulamin Zgromadzenia.

Artykuł 73

Zgromadzenie decyduje o przeprowadzeniu referendum w poszczególnych kwestiach z zakresu jego kompetencji. Uchwała jest podejmowana większością głosów ogólnej liczby deputowanych.

Decyzję uważa się za przyjętą w referendum, jeżeli głosowała za nią większość wyborców, a w głosowaniu wzięło udział więcej niż połowa wszystkich wyborców.

Zgromadzenie jest obowiązane zarządzić referendum, jeżeli z takim wnioskiem wystąpi co najmniej 150 tysięcy wyborców.

Decyzja przyjęta w referendum jest wiążąca.

Artykuł 74

Zgromadzenie podejmuje decyzję o zmianie granic Republiki większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Decyzję o zmianie granic Republiki uznaje się za przyjętą w referendum, jeżeli głosowała za nią większość wszystkich wyborców.

Artykuł 75

Ustawy ogłasza się dekretem¹⁰.

¹⁰ W oryginale: „ ukaz”.

Dekret o ogłoszeniu ustawy podpisują Prezydent Republiki i Przewodniczący Zgromadzenia.

Prezydent Republiki może odmówić podpisania dekretu o ogłoszeniu ustawy. Wówczas Zgromadzenie ponownie rozpatruje ustawę i jeżeli uchwali ją ponownie większością głosów ogólnej liczby deputowanych, Prezydent Republiki musi podpisać dekret.

Prezydent musi podpisać dekret, jeżeli ustawa zgodnie z Konstytucją została uchwalona większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Artykuł 76

Zgromadzenie tworzy swoje organy robocze, stałe i tymczasowe.

Zgromadzenie może powołać komisje śledcze we wszystkich dziedzinach i w każdej sprawie będącej przedmiotem interesu publicznego.

Wniosek o powołanie komisji śledczej musi być złożony przez co najmniej 20 deputowanych.

Zgromadzenie powołuje stałą komisję śledczą zajmującą się ochroną wolności i praw człowieka.

Sprawozdanie komisji śledczych stanowi podstawę wszczęcia postępowania stwierdzającego odpowiedzialność osób piastujących funkcje publiczne.

Artykuł 77

Zgromadzenie wybiera Rzecznika Praw Ludu¹¹.

Rzecznik Praw Ludu stoi na straży konstytucyjnych i ustawowych praw obywatelskich, jeżeli zostały one naruszone przez organy administracji państwowej albo przez inne organy czy organizacje wykonujące władzę publiczną.

Rzecznik Praw Ludu jest wybierany na 8 lat z prawem wyboru na drugą kadencję.

Warunki wyboru i odwoływania, kompetencje i tryb prac Rzecznika Praw Ludu określa ustawa.

Artykuł 78

Zgromadzenie powołuje Radę do Spraw Stosunków Narodowościowych.

¹¹ W oryginale: „Naroden pravobranitel”.

W skład Rady wchodzi: Przewodniczący Zgromadzenia oraz po dwóch członków Macedończyków, Albańczyków, Turków, Wołochów, Romów oraz dwóch członków innych narodowości zamieszkujących w Macedonii.

Przewodniczący Zgromadzenia jest przewodniczącym Rady.

Członków Rady wybiera Zgromadzenie.

Rada rozpatruje problemy stosunków między narodowościami w Republice, przedstawia opinie i wnioski w sprawie ich rozwiązywania.

Zgromadzenie jest obowiązane rozpatrzyć opinie i wnioski Rady oraz podjąć stosowne decyzje.

2. Prezydent Republiki Macedonii

Artykuł 79

Prezydent Republiki Macedonii reprezentuje Macedonię.

Prezydent Republiki jest naczelnym dowódcą sił zbrojnych Macedonii.

Prezydent Republiki wykonuje swoje prawa i obowiązki na podstawie i w ramach Konstytucji i ustaw.

Artykuł 80

Prezydent Republiki jest wybierany w wyborach powszechnych i bezpośrednich, w głosowaniu tajnym, na 5 lat.

Ta sama osoba może być wybrana na Prezydenta najwyżej dwukrotnie. Prezydent Republiki musi być obywatelem Republiki Macedonii.

Prezydentem Republiki może być wybrana osoba, która w dniu wyborów ukończyła co najmniej 40 lat.

Prezydentem Republiki nie może zostać wybrana osoba, która do dnia wyborów nie zamieszkiwała w Republice Macedonii co najmniej przez dziesięć lat w ciągu ostatnich 15 lat.

Artykuł 81

Kandydata na Prezydenta Republiki może zgłosić co najmniej 10 tysięcy wyborców albo co najmniej 30 deputowanych.

Prezydentem Republiki zostaje wybrany kandydat, który otrzymał większość głosów wszystkich wyborców.

Jeżeli w pierwszej turze wyborów żaden kandydat nie otrzymał wymaganej większości głosów, w drugiej turze głosuje się na tych dwóch

kandydatów, którzy w pierwszej turze głosowania otrzymali największą liczbę głosów.

Druga tura głosowania odbywa się w ciągu 14 dni od zakończenia pierwszej tury.

Na Prezydenta zostaje wybrany kandydat, który otrzymał większość głosów wyborców biorących udział w głosowaniu, jeżeli głosowało więcej niż połowa uprawnionych wyborców.

Jeżeli także w drugiej turze żaden z kandydatów nie otrzymał wymaganej większości głosów, postępowanie wyborcze zostaje powtórzone w całości.

Jeżeli zgłoszono tylko jednego kandydata na Prezydenta Republiki i nie otrzyma on w pierwszej turze wymaganej większości głosów, postępowanie wyborcze zostaje powtórzone w całości.

Wybory Prezydenta Republiki przeprowadza się w ciągu ostatnich 60 dni kadencji urzędującego Prezydenta. W przypadku ustania mandatu Prezydenta z jakiegokolwiek przyczyny, wybory nowego Prezydenta przeprowadza się w ciągu 40 dni od dnia ustania mandatu.

Przed objęciem urzędu Prezydent Republiki składa uroczyste przyrzeczenie przed Zgromadzeniem, w którym zobowiązuje się do poszanowania Konstytucji i ustaw.

Artykuł 82

W wypadku zgonu Prezydenta, jego rezygnacji, trwałej niezdolności do sprawowania urzędu lub ustania mandatu z mocy Konstytucji, funkcje Prezydenta Republiki sprawuje Przewodniczący Zgromadzenia do wyboru nowego Prezydenta .

Zaistnienie warunków ustania mandatu Prezydenta Republiki stwierdza z urzędu Trybunał Konstytucyjny Republiki Macedonii.

W przypadku wystąpienia przeszkód w sprawowaniu urzędu Prezydenta Republiki zastępuje Przewodniczący Zgromadzenia.

W czasie gdy Przewodniczący Zgromadzenia sprawuje w zastępstwie funkcje Prezydenta Republiki, uczestniczy on w pracach Zgromadzenia bez prawa podejmowania decyzji.

Artykuł 83

Funkcja Prezydenta Republiki jest niepołączalna ze sprawowaniem innych funkcji publicznych, zawodowych lub funkcji w partii politycznej.

Prezydentowi Republiki przysługuje immunitet.

O pozbawieniu immunitetu Prezydenta Republiki orzeka Trybunał Konstytucyjny Republiki Macedonii większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby sędziów.

Artykuł 84

Prezydent Republiki:

- powierza misję tworzenia Rządu Republiki Macedonii;
- w drodze dekretu mianuje i odwołuje ambasadorów i przedstawicieli dyplomatycznych Republiki Macedonii za granicą;
- przyjmuje listy uwierzytelniające i odwołujące zagranicznych przedstawicieli dyplomatycznych;
- proponuje dwóch sędziów do składu Trybunału Konstytucyjnego Republiki Macedonii;
- proponuje dwóch członków do Najwyższej Rady Sądownictwa Republiki Macedonii;
- mianuje trzech członków Rady Bezpieczeństwa Republiki Macedonii;
- proponuje członków do Rady do Spraw Stosunków Narodowościowych;
- mianuje i odwołuje innych funkcjonariuszy państwowych i publicznych, określonych Konstytucją i ustawami;
- przyznaje odznaczenia i ordery zgodnie z ustawą;
- stosuje prawo łaski zgodnie z ustawą oraz
- sprawuje inne funkcje określone w Konstytucji.

Artykuł 85

Prezydent Republiki co najmniej raz w roku informuje Zgromadzenie o sprawach należących do jego zakresu działania.

Zgromadzenie może zwrócić się do Prezydenta o opinię w sprawach należących do jego zakresu działania.

Artykuł 86

Prezydent Republiki jest przewodniczącym Rady Bezpieczeństwa Republiki Macedonii.

W skład Rady Bezpieczeństwa wchodzi: Prezydent Republiki, Przewodniczący Zgromadzenia, premier, ministrowie kierujący organami

administracji państwowej w dziedzinie bezpieczeństwa, obrony narodowej i spraw zagranicznych oraz trzech członków mianowanych przez Prezydenta Republiki.

Rada rozpatruje sprawy związane z bezpieczeństwem i obronnością Republiki oraz przedstawia wnioski Zgromadzeniu i Rządowi.

Artykuł 87

Prezydent Republiki ponosi odpowiedzialność za naruszanie Konstytucji i ustaw przy wykonywaniu jego praw i zadań.

O wszczęciu postępowania o pociągnięcie do odpowiedzialności Prezydenta Republiki decyduje Zgromadzenie większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych. O odpowiedzialności Prezydenta orzeka Trybunał Konstytucyjny większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby sędziów.

Jeżeli Trybunał Konstytucyjny stwierdzi, że Prezydent jest odpowiedzialny za naruszenie Konstytucji lub ustawy, funkcja Prezydenta ustaje z mocy Konstytucji.

3. Rząd Republiki Macedonii

Artykuł 88

Rząd Republiki Macedonii sprawuje władzę wykonawczą.

Swoje prawa i obowiązki rząd wykonuje na podstawie i w ramach Konstytucji i ustaw.

Artykuł 89

Rząd składa się z premiera i ministrów.

Premier i ministrowie nie mogą być deputowanymi do Zgromadzenia.

Premierowi i ministrom przysługuje immunitet. W sprawie immunitetu decyduje rząd.

Premier i ministrowie nie podlegają obowiązkowi służby w siłach zbrojnych.

Funkcje premiera i ministrów są niepołączalne z wykonywaniem innych funkcji publicznych lub zawodowych.

Strukturę rządu i tryb jego pracy określa ustawa.

Artykuł 90

Prezydent Republiki Macedonii jest obowiązany w ciągu 10 dni od ukonstytuowania się Zgromadzenia powierzyć misję tworzenia rządu kandydatowi partii lub koalicji, która zdobyła większość w Zgromadzeniu.

Mandatariusz, w terminie do 20 dni od daty powierzenia mu misji, przedstawia Zgromadzeniu skład i program rządu.

Na wniosek mandatariusza i na podstawie przedstawionego programu, Zgromadzenie w głosowaniu akceptuje rząd większością głosów ogólnej liczby deputowanych.

Artykuł 91

Rząd Republiki Macedonii:

— prowadzi politykę wykonywania ustaw i innych aktów przyjętych przez Zgromadzenie i jest odpowiedzialny za ich wykonywanie;

— wnosi projekty ustaw, projekt budżetu Republiki oraz projekty innych aktów uchwalanych przez Zgromadzenie;

— wnosi projekt planu przestrzennego Republiki;

— wnosi projekty decyzji w sprawie rezerw Republiki i czuwa nad ich wykonaniem;

— wydaje rozporządzenia i inne przepisy w celu wykonywania ustaw;

— określa zasady organizacji wewnętrznej i działalności ministerstw oraz innych organów administracji, nadaje kierunek ich pracy i sprawuje nad nimi kontrolę;

— opiniuje projekty ustaw i innych aktów, przedkładanych parlamentowi przez inne uprawnione podmioty;

— decyduje o uznawaniu państw i rządów;

— nawiązuje stosunki dyplomatyczne i konsularne z innymi państwami;

— podejmuje decyzje o otwieraniu przedstawicielstw dyplomatyczno-konsularnych zagranicą;

— proponuje mianowanie ambasadorów i przedstawicieli Republiki Macedonii zagranicą oraz mianuje szefów placówek konsularnych;

— proponuje kandydata na prokuratora generalnego;

— mianuje i odwołuje funkcjonariuszy publicznych i innych przewidzianych Konstytucją i ustawami oraz

— wykonuje inne czynności określone w Konstytucji i ustawach.

Artykuł 92

Rząd i każdy członek rządu ponosi odpowiedzialność przed Zgromadzeniem za swoją działalność.

Zgromadzenie może uchwalić wotum nieufności dla rządu.

Wniosek w kwestii zaufania dla rządu może zgłosić co najmniej dwudziestu deputowanych.

Głosowanie nad wotum zaufania dla rządu odbywa się po upływie 3 dni od daty zgłoszenia wniosku.

Wniosku w kwestii zaufania dla rządu nie można zgłosić ponownie przed upływem 90 dni od ostatniego głosowania nad takim wnioskiem, chyba że wniosek zgłosi większość ogólnej liczby deputowanych.

Uchwała w sprawie głosowania nad wotum nieufności dla rządu jest przyjmowana większością głosów ogólnej liczby deputowanych. Jeżeli w głosowaniu zostanie wyrażone wotum nieufności rządowi, jest on zobowiązany podać się do dymisji.

Artykuł 93

Rząd ma prawo przedstawić wniosek o wotum zaufania przed Zgromadzeniem.

Rząd może podać się do dymisji.

Dymisja premiera rządu, jego zgon albo trwała niezdolność do sprawowania urzędu powodują dymisję rządu.

Mandat rządu ustaje z chwilą rozwiązania Zgromadzenia.

Rząd po uchwaleniu wotum nieufności, złożeniu dymisji lub po ustaniu mandatu na skutek rozwiązania Zgromadzenia, pełni nadal obowiązki do czasu powołania nowego rządu.

Artykuł 94

Członek rządu może złożyć dymisję.

Premier rządu może złożyć wniosek o odwołanie członka rządu.

Decyzję w sprawie wniosku o odwołanie członka rządu podejmuje Zgromadzenie na kolejnym najbliższym posiedzeniu.

Jeżeli premier złoży wniosek o odwołanie więcej niż 1/3 członków rządu w jego pierwotnym składzie, Zgromadzenie działa w trybie przewidzianym dla powołania nowego rządu.

Artykuł 95

Administrację państwową stanowią ministerstwa i inne organy administracji oraz organy określone w ustawie.

Istnienie organizacji politycznych i ich działalność w organach administracji państwowej są zakazane.

Strukturę i tryb pracy organów administracji państwowej określa ustawa, uchwalana większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Artykuł 96

Organy administracji państwowej prowadzą działalność w zakresie swoich kompetencji na podstawie i w ramach Konstytucji i ustaw, a za tę działalność ponoszą odpowiedzialność wobec rządu.

Artykuł 97

Organami administracji państwowej w dziedzinie obrony narodowej i policji kierują osoby cywilne, które bezpośrednio przed powołaniem na te urzędy były cywilami przez co najmniej 3 lata.

4. Sądownictwo

Artykuł 98

Władzę sądowniczą sprawują sądy.

Sądy są niezależne i niezawisłe.

Sądy orzekają na podstawie Konstytucji i ustaw oraz umów międzynarodowych, ratyfikowanych zgodnie z Konstytucją.

System sądów jest jednolity.

Sądy nadzwyczajne są zakazane.

Rodzaje sądów, ich właściwość, tworzenie i znoszenie sądów, organizację sądów, jak również postępowanie przed sądami określa ustawa, uchwalana większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Artykuł 99

Sędzia jest powoływany na stałe.

Sędziego nie można przenosić wbrew jego woli.

Sędzia zostaje odwołany:

- na własne żądanie;
- jeżeli trwale utraci zdolność sprawowania urzędu sędziego, co stwierdza Najwyższa Rada Sądownictwa;
- jeżeli spełnia warunki przejścia na emeryturę;
- jeżeli został skazany za przestępstwo na karę co najmniej 6 miesięcy bez zawieszenia;
- za ciężkie wykroczenie dyscyplinarne określone w ustawie, które czyni go niegodnym sprawowania urzędu sędziego, co stwierdza Najwyższa Rada Sądownictwa oraz
- za niekompetentne i nierzetelne sprawowanie urzędu sędziego, co stwierdza Najwyższa Rada Sądownictwa w postępowaniu określonym w ustawie.

Artykuł 100

Sędziom przysługuje immunitet.
W sprawie immunitetu sędziego decyduje Zgromadzenie.
Urząd sędziego jest niepołączalny ze sprawowaniem innej funkcji publicznej, zawodowej lub z członkostwem w partii politycznej.
Zakazuje się istnienia organizacji politycznych i ich działalności w sądownictwie.

Artykuł 101

Sąd Najwyższy Republiki Macedonii jest najwyższym sądem w Republice i zapewnia jednolitość stosowania ustaw przez sądy.

Artykuł 102

Rozprawa sądowa i ogłaszanie wyroku sądowego są jawne.
Jawność rozprawy może być wyłączona w przypadkach określonych w ustawie.

Artykuł 103

Sąd orzeka kolegium.
Ustawa określa przypadki, w których sędzia orzeka jednoosobowo.
W postępowaniu uczestniczą także ławnicy, jeżeli przewiduje to ustawa.
Ławnicy nie mogą być pociągnięci do odpowiedzialności za poglądy i decyzje wyrażone w toku postępowania sądowego.

Artykuł 104

Najwyższa Rada Sądownictwa składa się z 7 członków.

Członków Rady wybiera Zgromadzenie.

Członków Rady Zgromadzenie wybiera spośród wybitnych prawników na 6 lat z prawem ponownego sprawowania funkcji.

Członkom Najwyższej Rady Sądownictwa przysługuje immunitet. W sprawie ich immunitetu decyduje Zgromadzenie.

Funkcja członka Najwyższej Rady Sądownictwa jest niepołączalna ze sprawowaniem innych funkcji publicznych, zawodowych lub z członkostwem w partii politycznej.

Artykuł 105

Najwyższa Rada Sądownictwa:

— proponuje Zgromadzeniu powoływanie i odwoływanie sędziów oraz rozstrzyga o odwołaniu sędziego w przypadkach określonych w Konstytucji;

— orzeka o dyscyplinarnej odpowiedzialności sędziów;

— ocenia kompetencje i rzetelność sędziów w pełnieniu ich funkcji, i

— proponuje kandydatury dwóch sędziów do Trybunału Konstytucyjnego Republiki Macedonii.

5. Prokuratura

Artykuł 106

Prokuratura jest jednolitym i odrębnym organem państwowym, ścigającym przestępców i sprawców innych czynów karalnych określonych w ustawie oraz sprawującym inne zadania określone w ustawie.

Prokuratura pełni swoje funkcje na podstawie i w ramach Konstytucji i ustaw.

Prokuratora Generalnego powołuje Zgromadzenie na 6 lat i odwołuje go.

Artykuł 107

Prokuratorowi Generalnemu przysługuje immunitet.

W sprawie immunitetu Prokuratora Generalnego decyduje Zgromadzenie.

Funkcja Prokuratora Generalnego jest niepołączalna ze sprawowaniem innych funkcji publicznych, zawodowych lub z członkostwem w partii politycznej.

IV. TRYBUNAŁ KONSTITUCYJNY REPUBLIKI MACEDONII

Artykuł 108

Trybunał Konstytucyjny Republiki Macedonii jest organem Republiki strzegącym konstytucyjności i praworządności.

Artykuł 109

Trybunał Konstytucyjny składa się z dziewięciu sędziów.

Zgromadzenie wybiera sędziów Trybunału Konstytucyjnego większością głosów ogólnej liczby deputowanych. Kadencja sędziów trwa 9 lat bez prawa powtórnego wyboru.

Trybunał Konstytucyjny wybiera spośród swoich członków przewodniczącego na 3 lata, bez prawa ponownego wyboru.

Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego wybierani są spośród wybitnych prawników.

Artykuł 110

Trybunał Konstytucyjny Republiki Macedonii:

- orzeka o zgodności ustaw z Konstytucją;
- orzeka o zgodności układów zbiorowych i innych przepisów z Konstytucją i ustawami;
- stoi na straży praw i wolności człowieka i obywatela w zakresie wolności przekonań, sumienia, myśli i publicznego ich wyrażania, zrzeszania się i działalności politycznej, przestrzegania zakazu dyskryminacji obywateli ze względu na płeć, rasę, wyznanie, narodowość, pochodzenie społeczne i przynależność polityczną;
- rozstrzyga spory kompetencyjne między organami władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej;
- rozstrzyga spory kompetencyjne między organami Republiki a jednostkami samorządu terytorialnego;
- orzeka o odpowiedzialności Prezydenta Republiki;

- orzeka o zgodności z Konstytucją programów i statutów partii politycznych oraz stowarzyszeń obywateli, i
- orzeka w innych sprawach określonych w Konstytucji.

Artykuł 111

Funkcja sędziego Trybunału Konstytucyjnego jest niepołączalna ze sprawowaniem innych funkcji publicznych, zawodowych lub z członkostwem w partii politycznej.

Sędziom Trybunału Konstytucyjnego przysługuje immunitet. W sprawach ich immunitetu decyduje Trybunał Konstytucyjny.

Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego nie podlegają obowiązkowi służby w siłach zbrojnych.

Funkcja sędziego Trybunału Konstytucyjnego ustaje, jeżeli sędzia zrezygnuje z urzędu. Sędzia Trybunału Konstytucyjnego zostaje odwołany, jeżeli został skazany za czyn przestępczy na karę co najmniej 6 miesięcy bez zawieszenia lub jeżeli trwale utracił zdolność sprawowania swojego urzędu, co stwierdza Trybunał Konstytucyjny.

Artykuł 112

Trybunał Konstytucyjny uchyla albo anuluje¹² ustawę, jeżeli stwierdza, że jest ona niezgodna z Konstytucją.

Trybunał Konstytucyjny uchyla albo anuluje układ zbiorowy, inny przepis albo akt ogólny, statut, program partii polityczny albo stowarzyszenia, jeżeli stwierdza, że są one niezgodne z Konstytucją lub ustawą.

Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego są ostateczne i podlegają wykonaniu z mocy prawa.

Artykuł 113

Organizację pracy i postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym określa akt przyjęty przez Trybunał.

V. SAMORZĄD TERYTORIALNY

Artykuł 114

Obywatelom gwarantuje się prawo do samorządu terytorialnego.

¹² W oryginale: „ukine ili poništi”.

Jednostkami samorządu terytorialnego są gminy¹³.

W gminach mogą być powoływane formy samorządu mieszkańców.

Gminy finansowane są ze źródeł własnych określonych w ustawie oraz ze środków Republiki.

Samorząd terytorialny działa stosownie do ustawy uchwalonej większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Artykuł 115

W jednostkach samorządu terytorialnego obywatele bezpośrednio i za pośrednictwem wybranych przedstawicieli biorą udział w podejmowaniu decyzji w sprawach mających znaczenie lokalne, szczególnie w zakresie urbanistyki, gospodarki komunalnej, kultury, sportu, opieki społecznej i opieki nad dziećmi, wychowania przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego, podstawowej ochrony zdrowia oraz w innych dziedzinach określonych w ustawie.

Gmina jest niezależna w wykonywaniu swoich kompetencji określonych w Konstytucji i ustawach; nadzór nad zgodnością z prawem działalności gminy sprawuje Republika.

Republika może ustawą zlecić gminie wykonywanie określonych zadań.

Artykuł 116

Podział terytorialny Republiki oraz granice gmin określa ustawa.

Artykuł 117

Miasto Skopje jest odrębną jednostką samorządu terytorialnego, którego organizację określa ustawa.

W mieście Skopje obywatele bezpośrednio i za pośrednictwem wybranych przedstawicieli biorą udział w podejmowaniu decyzji w sprawach ważnych dla miasta, szczególnie w zakresie urbanistyki, gospodarki komunalnej, kultury, sportu, opieki społecznej i opieki nad dziećmi, wychowania przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego, podstawowej ochrony zdrowia oraz w innych dziedzinach określonych w ustawie.

Miasto Skopje jest finansowane ze źródeł własnych określonych w ustawie oraz ze środków Republiki.

¹³ W oryginale: „opštiny”.

Miasto jest niezależne w wykonywaniu swoich kompetencji określonych w Konstytucji i ustawach; nadzór nad zgodnością z prawem jego działalności sprawuje Republika.

Republika może ustawą zlecić miastu wykonywanie określonych zadań.

VI. STOSUNKI MIĘDZYKARODOWE

Artykuł 118

Umowy międzynarodowe ratyfikowane zgodnie z Konstytucją stanowią część wewnętrznego porządku prawnego i nie mogą zostać zmienione ustawą.

Artykuł 119

Umowy międzynarodowe w imieniu Republiki Macedonii zawiera Prezydent Republiki.

Umowy międzynarodowe może także zawierać Rząd Republiki Macedonii w zakresie określonym w ustawie.

Artykuł 120

Wniosek o zawarcie sojuszu lub o przystąpieniu do związku z innymi państwami albo o wystąpieniu z takiego sojuszu lub związku mogą przedłożyć Prezydent Republiki, rząd albo co najmniej 40 deputowanych.

Uchwałę o zawarciu sojuszu lub o przystąpieniu do związku z innymi państwami albo o wystąpieniu z nich podejmuje Zgromadzenie większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Uchwałę o zawarciu sojuszu lub o przystąpieniu do związku z innymi państwami albo o wystąpieniu z nich uważa się za przyjętą, jeżeli w referendum głosowała za nią większość wszystkich wyborców.

Artykuł 121

Decyzję o przystąpieniu do organizacji międzynarodowej lub o wystąpieniu z tej organizacji podejmuje Zgromadzenie większością głosów ogólnej liczby deputowanych na wniosek Prezydenta Republiki, rządu albo co najmniej 40 deputowanych.

VII. OBRONA REPUBLIKI, STAN WOJNY I STAN WYJĄTKOWY

Artykuł 122

Siły zbrojne Republiki Macedonii strzegą jej terytorialnej integralności i niepodległości.

Obronność Republiki określa ustawa uchwalana większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Artykuł 123

Nikt nie ma prawa uznania okupacji całości lub części terytorium Republiki Macedonii.

Artykuł 124

Stan wojny wprowadza się w razie wystąpienia pośredniego zagrożenia agresją wojenną Republiki lub gdy Republika zostanie zaatakowana albo wypowiedziano jej wojnę.

Stan wojny wprowadza Zgromadzenie większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych na wniosek Prezydenta Republiki, rządu albo co najmniej 30 deputowanych.

Jeżeli nie może się odbyć posiedzenie Zgromadzenia, decyzję o wprowadzeniu stanu wojny podejmuje Prezydent Republiki i przedstawia ją do zatwierdzenia Zgromadzeniu, kiedy tylko zaistnieje możliwość odbycia posiedzenia.

Artykuł 125

Stan wyjątkowy wprowadza się w sytuacji poważnych klęsk żywiołowych albo epidemii.

Stan wyjątkowy na całym terytorium Republiki albo na jego części wprowadza Zgromadzenie na wniosek Prezydenta Republiki, rządu albo co najmniej 30 deputowanych.

Decyzję wprowadzającą stan wyjątkowy uchwała Zgromadzenie większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych na okres nie dłuższy niż trzydzieści dni.

Jeżeli nie może się odbyć posiedzenie Zgromadzenia, decyzję o wprowadzeniu stanu wyjątkowego podejmuje Prezydent Republiki, który przedstawia ją do zatwierdzenia Zgromadzeniu, kiedy tylko zaistnieje możliwość odbycia posiedzenia.

Artykuł 126

W czasie stanu wojny albo stanu wyjątkowego rząd, zgodnie z Konstytucją i ustawą, wydaje rozporządzenia z mocą ustawy.

Upoważnienia rządu do wydawania rozporządzeń trwają do zakończenia stanu wojny albo stanu wyjątkowego, o czym decyduje Zgromadzenie.

Artykuł 127

W stanie wojny, jeżeli nie mogą odbywać się posiedzenia Zgromadzenia, Prezydent Republiki może powoływać i odwoływać rząd oraz powoływać i odwoływać funkcjonariuszy, których powoływanie należy do kompetencji Zgromadzenia.

Artykuł 128

W czasie trwania stanu wojny albo stanu wyjątkowego kadencja Prezydenta Republiki, rządu, sędziów Trybunału Konstytucyjnego oraz członków Najwyższej Rady Sądownictwa ulega przedłużeniu.

VIII. ZMIANA KONSTYTUCJI

Artykuł 129

Konstytucję Republiki Macedonii zmienia się i uzupełnia w drodze poprawek konstytucyjnych.

Artykuł 130

Wniosek o dokonanie zmian w Konstytucji Republiki Macedonii może przedłożyć Prezydent Republiki, rząd, grupa co najmniej 30 deputowanych lub 150 tysięcy obywateli.

Artykuł 131

Uchwałę w sprawie wszczęcia postępowania nad zmianą Konstytucji podejmuje Zgromadzenie większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Projekt zmian w Konstytucji przyjmuje Zgromadzenie większością głosów ogólnej liczby deputowanych i przekazuje go do publicznej dyskusji.

Uchwałę o zmianie Konstytucji podejmuje Zgromadzenie większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Zmianę Konstytucji ogłasza Zgromadzenie.

IX. POSTANOWIENIA PRZEJŚCIOWE I KOŃCOWE

Artykuł 132

Do okresu przewidzianego w art. 80 ust. 5 zalicza się także okres zamieszkiwania w innych republikach Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii.

Artykuł 133

W celu wprowadzenia w życie Konstytucji uchwała się ustawę konstytucyjną.

Ustawę tę podejmuje się większością dwóch trzecich głosów ogólnej liczby deputowanych.

Ustawę tę ogłasza Zgromadzenie i wchodzi ona w życie równocześnie z ogłoszeniem Konstytucji.

Artykuł 134

Niniejsza Konstytucja wchodzi w życie z dniem jej ogłoszenia przez Zgromadzenie Republiki Macedonii.

POPRAWKI I i II DO KONSTYTUCJI REPUBLIKI MACEDONII

Niniejsze poprawki stanowią integralną część Konstytucji Republiki Macedonii i wchodzi w życie z dniem ich ogłoszenia.

POPRAWKA I

1. Republika Macedonii nie ma roszczeń terytorialnych wobec państw sąsiednich.

2. Granice Republiki Macedonii mogą być zmienione jedynie zgodnie z Konstytucją, na zasadzie dobrowolności oraz zgodnie z ogólnie uznanymi normami międzynarodowymi.

3. Punkt 1 niniejszej poprawki uzupełnia art. 3 Konstytucji Republiki Macedonii, zaś pkt 2 zastępuje ust. 3 w art. 3.

POPRAWKA II

1. Republika nie ingeruje przy tym w suwerenne prawa innych państw ani w ich sprawy wewnętrzne.

2. Niniejsza poprawka uzupełnia art. 49 ust. 1 Konstytucji Republiki Macedonii.

¹⁴ Poprawki I i II zostały przyjęte przez Zgromadzenie Republiki Macedonii w dniu 6 stycznia 1992 r. i ogłoszone w *Služben Vesnik na Republika Makedonija* 1992 nr 1 z 10 stycznia 1992 r.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
KONSTITUCJA REPUBLIKI MACEDONII	19
I. POSTANOWIENIA PODSTAWOWE (art. 1 – art. 8)	20
II. PODSTAWOWE WOLNOŚCI I PRAWA CZŁOWIEKA	
I OBYWATELA (art. 9 – art. 60)	22
1. Wolności i prawa obywatelskie i polityczne (art. 9 – art. 29)	22
2. Prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne (art. 30 – art. 49)	26
3. Gwarancje podstawowych wolności i praw (art. 50 – art. 54)	30
4. Podstawy stosunków gospodarczych (art. 55 – art. 60)	32
III. STRUKTURA WŁADZ PAŃSTWOWYCH (art. 61 – art. 107)	33
1. Zgromadzenie Republiki Macedonii (art. 61 – art. 78)	33
2. Prezydent Republiki Macedonii (art. 79 – art. 87)	39
3. Rząd Republiki Macedonii (art. 88 – art. 97)	42
4. Sądownictwo (art. 98 – art. 105)	45
5. Prokuratura (art. 106 – art. 107)	47
IV. TRYBUNAŁ KONSTITUCYJNY REPUBLIKI	
MACEDONII (art. 108 – art. 113)	48
V. SAMORZĄD TERYTORIALNY (art. 114 – art. 117)	49
VI. STOSUNKI MIĘDZYNARODOWE.(art. 118.–art. 121).	51
VII. OBRONA REPUBLIKI, STAN WOJNY	
I STAN WYJĄTKOWY (art.122 – art.128)	52
VIII.ZMIANA KONSTITUCJI (art.129 — art. 131)	53
IX. POSTANOWIENIA PRZEJŚCIOWE I KOŃCOWE (art.132 — art.134)	54
POPRAWKI I i II DO KONSTITUCJI REPUBLIKI MACEDONII	55